
LOODUSE ÕPPERAJAD VILJANDIMAAL JA VALGAMAAL

Helmut Hallemaa

Geograaf, ELKS liige

ELKS festival-konverents, kokkutulek

Viljandimaa, Olustver, 27. juuli 2024

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

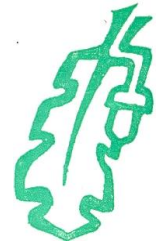
HELMUT HALLEMAA

- **Geograaf, Tartu (Riiklik) Ülikool**
- **Kitsam spetsialiseerumine loodushoid, maastikuhooldus, rajooniplaneerimine (territoriaalplaneerimine), turismigeograafia**
- **Diplomitöö Valga rajooni rekreatiivete ressursside kasutamine ja kaitse**

Looduskaitstes, maastikuhoolduse ja keskkonkaiste alal, valdkonnas töötasin esimesed 13 aastat

- **Viljandi Rajooni Agrotööstuskoodis – maastikuhoolduse ja keskkonnakaitse juhtiv-, vanem- ja peaspetsialist**
- **Viljandi Looduskitse Valitsuse juhataja asetäitja**
- **Viljandi Maakonnaavalitsuse Keskkonnaameti peaökoloog-inspektor**

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

Viljandi maakonna looduskaitsealade võrgustiku väljatöötamine – suuresti järgib ja on sellest lähtuv –

- ✓ **Viljandi maastikukaitseala**
- ✓ **Loodi Looduspark**
- ✓ **Karksi maastikukaitseala (ürgorg)**

Olnud tegev, osaline kolme Eesti rahvusparki sünni juures –

- ❖ **Karula rahvuspark**
- ❖ **Soomaa rahvuspark**
- ❖ **Alutaguse rahvuspark**

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

Projekteerinud ja kavandanud Karula looduse õpperaja ning osalenud rajamisel 1976, ELKS kokkutulek Valgamaal –

*Kirjeldus avaldatud raamatus (kogumikus) Jaan Eilart. Looduse õpperajad. Tallinn: Valgus, 1986, õpperada nr 21, Karula looduse õpperada (H. Hallemaa), lk 223-234.

- Täna järgib seda suuresti Rebäse maastikurada (looduse õpperada) Karula rahvusparkis
- Ei ole seotud Lüllemäe alevikuga, Valga vald, kus asub bussipeatus, kust maastikurajani 500–800 meetrit!

Projekteerinud ja kavandanud Viljandi maastikulise ja ajaloolis-kultuuriloolise õpperaja (looduse õpperaja) ning osalenud rajamisel 1983 , Viljandi linna 700. aastapäev

*Kirjeldus avaldatud ajakirjas „Eesti Loodus“, september 1983, lk 580 –588

- Täna tähistamata, kirjeldus vajab ajakohastamist!

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

Rebäse maastikurada (looduse õpperada) Karula rahvusparkis

- ✓ 7 kilomeetrit
- ✓ 15 vaatepunkti, tähistatud kirjeldust
- ✓ Rebasemõisa küla, Valga vald. Objekt nr 19 rahvusparki kaardil
- ✓ Suuresti jälgib **Karula looduse õpperada**, selle trassi
- ✓ Algus ja lõpp Rebasemõisas, ca 3,5 km Lüllemäelt
- ✓ Ei ole seotud Lüllemäe alevikuga, Valga vald, kus asub bussipeatus, kust maastikurajani 500–800 meetrit!
- ✓ **Ideeliselt, sisus ülesse ehitatud maastike, erinevate maastikutüüpide, ja maastike muutumise kirjeldamisele, avamisele!**
- ✓ **Karula kõrgustiku kuplitel, sh kõrgeim punkt Tornimägi (138,9 meetrit ü.m.p)**
- ✓ Üsna ürgne, looduslik, kohati
- ✓ Hooldab RMK - kord kuus, niidetud, koristatud tuulemurd

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

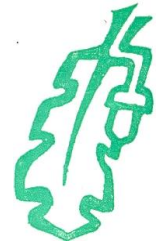

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal

Helmut Hallemaa (2024)

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

□ **Rajad, teed, õpperajad**

**Oi, kui palju variante, sh segavariante!

- **(1) Teerajad**
- **(2) Jalgrajad**
- **(3) Rattarajad (jalgrattarajad)**
- **(4) Terviserajad**
- **(5) Matkarajad**
- **(6) Spordirajad**
- **(7) Jooksurajad**
- **(8) Suusarajad**
- **(9) MAASTIKURAJAD**
- **(10) LOODUSE ÕPPERAJAD**

Looduse õpperadade, õpperadade, maastikuradade **haldajad, omanikud**

- **RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus**
- **Rahvuspargid (RMK)**
- **Kaitsealad (RMK)**
- **Kohalikud omavalitsused**

- **Omandivorm probleem – erinevad omandivormid**
- **Eriti halb, kurb, et koostööd ei tee või see pole sisuline, süsteemne avaliku võimu erinevad haldustasandid –**
  - ✓ **riik ja riigiasutused (näiteks RMK jms) ning**
  - ✓ **kohalikud omavalitsused, KOV-de asutused (näiteks tervise- ja spordikeskused jms)**

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

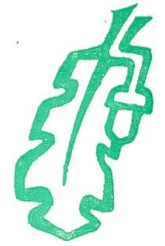

Viljandi maakonna looduse õpperajad (loetelu pole lõplik, täiuslik)

*RMK, Loodusega koos; <https://www.loodusegakoos.ee>

- ❖ Enamus kasutatavamaid ja tuntumaid asuvad ja seotud **Soomaa Rahvuspargiga**
- ✓ **Ingatsi õpperada** [4,3 km] – Soomaa rahvuspark
- ✓ **Hüpassasare õpperada** [4,4 km] – Soomaa rahvuspark
- ✓ **Öördi õpperada** [2,4 km] – Soomaa rahvuspark

- ❖ Ülejäänud seotud **puhkealadega, ka maastikukaitsealalde ja/või looduskaitsealadega, haldab RMK**
- ✓ **Teringi õpperada** [4,5 km] – Sakala puhkeala, Paanikse osaala
- ✓ **Parika väikejärve õpperada** [3 km] – Sakala puhkeala

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

Valga maakonna looduse õpperajad (loetelu pole lõplik, täiuslik)

*RMK, Loodusega koos; <https://www.loodusegakoos.ee>

- ❖ Enamus kasutatavamaid ja tuntumaid asuvad ja seotud **Karula Rahvuspargiga**
- ✓ **Peräjärve metsarada (õpperada)** [4 km] – Karula rahvuspark
- ✓ **Ähijärve teerada (õpperada)** [4 km] – Karula rahvuspark
- ✓ **Rebäse maastikurada (looduse õpperada)** [7 km] – Karula rahvuspark
- ❖ Ülejäänud seotud **puhkealadega**, ka **maastikukaitsealalde ja/võo looduskaitsealadega**, haldab RMK
- ✓ **Koiva pärandkultuuri jalgrada (õpperada)** [2 km] – Haanja-Karula puhkeala

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

TOPP kümme matkarada, õpperada Eestis –

*Puhka Eestis, 13. mai 2024;

<https://www.puhkaeestis.ee/et/topp-10-matkarada-eestis>

❖ **Viru raba õpperada –**

3,5 km; [Lahemaa rahvuspark](#) 81, Kolga alevik, Kuusalu vald, Harju maakond

❖ **Pääsküla raba loodusõpperada –**

4 km; Pääsküla raba, Nõmme linnaosa, Tallinn, Harju maakond

❖ **Mukri loodusrada –**

Käru metskond 55, Ellamaa küla, Kehtna vald, Rapla maakond

❖ **Meenikunno matkarada –**

Ilumetsa-Päikeseloojangu, Nohipalo küla, Räpina vald, Põlva maakond

❖ **Kakerdaja raba matkarada –**

Kõrvemaa, Noku, Vetepere küla, Järva vald, Järva maakond

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

❖ **Marimetsa raba matkarada –**

9 km; Kullamaa metskond 2, Rõuma küla, Lääne-Nigula vald, Lääne maakond

❖ **Tuhu soo ja RMK matkarada –**

950 meetrit; 16178 Tuudi-Risti tee, Kiska küla, Lääneranna vald, Pärnu maakond

❖ **Hüpassaare õpperada –**

5 km ; Soomaa Rahvuspark; Soomaa metskond 10, Kibaru küla, Põhja-Sakala vald, Viljandi maakond

❖ **Väätsa looduskaitseala matkarada –**

3 km; Vääts looduskaitsealal; Kopli, Vissuvere küla, Türi vald, Järva maakond

❖ **Linnutee matkaraja linnuvaatlustorn –**

Kärevere looduskaitsealal; Järve tee 8, Ilmatsalu alevik, Tartu linn, Tartu maakond

Ettepanekud

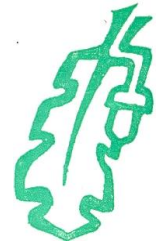
- **(1) Looduse õpperadade (LÕR) analüüs(id), nende kasutamise ja mõju analüüs(id)**
- **Looduse õpperadade mõjukuse hinnang keskkonnahariduse võimaldamisel elanikkonna erinevatele gruppidele. Sepp, Kalev (koostaja), Vellak, Ain (koostaja), Villoslada Peciña, Miguel (koostaja). EMÜ. 2013*
- **(2) Looduse õpperadade (LÕR) inventuur**
- **(3) Eesti looduse õpperadade (LÕR), LÕR laadsete toodete, radade (maastikurajad; metsarajad; teerajad) loend, loetelu, nimistu**

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

- (4) **Ühtlustada, kuidagi võrreldavaks erinevate LOR-e tunnustega rajad**, teed õpperadade, looduse õpperadade mõttes
- (5) **Vajalik on koostöö** ning ärgitada, initsieerida, suunata sellele ja püüda teha koostööd, siduda erinevate avaliku sektori haldustassandite, asutuste (riik, RMK; KOV-d, KOV-de asutused jms) omandis olevad rajad, looduse õpperajad, LÕR-e tunnustega rajad
- (6) **Turundus, LÕR-de ja LÕR-de laadsete radade kirjeldused** – puudu; paberkandjal pole pea üldse (võibolla pole tänasel, elektroonsel ajal vajagi), elektroonsed tutvustused

ETTEPANEK – asutada

KOIVA RAHVUSPARK, KA EESTI POOLEL:

- **Eesti Rahvuspargid [6]:**
  - **(1) Lahemaa Rahvuspark – 747,8 km²; moodustatud 1971**
  - **(2) Karula Rahvuspark – 123,64 km²; moodustatud 1979**
  - **(3) Vilsandi Rahvuspark – 238,9 km²; moodustatud 1993 (rahvuspark); 1910 (Baltimaade vanim kaitseala Vilsandi linnuriik)**
  - **(4) Soomaa Rahvuspark – 398,4 km²; moodustatud 1993 (rahvuspark); 1957 (kaitseala)**

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

- **(5) Matsalu Rahvuspark –
494,8 km²; moodustatud 2004**
- **(6) Alutaguse Rahvuspark –
443,31 km²; moodustatud 2018**

- **Gauja (Koiva) Rahvuspark**
meie lõunanaabrite, Läti vanim ja suurim
- ✓ **Loodi, moodustati 1973. aastal**
- ✓ **917,45 km²**
- **Kaitseb üle 90 ha suurusel alal
Gauja/Koiva ürgoru kauneimat lõiku**

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal
Helmut Hallemaa (2024)

Minu ettepanek, ka ELKS-le –

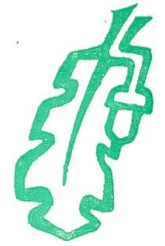
- **Teha tuleks ettepanek asutada Eesti lõunaosas, lõunapiiril, Valga ja Võru maakonnas**

KOIVA RAHVUSPARK või

KOIVA-MUSTJÕE RAHVUSPARK

(KOIVA-HAANJA RAHVUSPARK)

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal Helmut Hallemaa (2024)

- ✓ Tänase **Koiva-Mustjõe maastikukaitseala** baasil
- ✓ **U 3179 ha = 31,79 km²**
- ✓ Pindala eraldi muidugi väike
- ✓ Võiks arvestada **liitalana, eraldiseisvad osad**, näiteks võimalikuna koos Mõniste koduloo ja kogukonna alaga, isegi Haanja looduspargiga
- ✓ Kaitseala ajalugu ulatub aastasse 1957
- ✓ Kaitsmaks Koiva jõe ürgorgu, puisniite, nõmmemännikuid
- ✓ Kaitsmaks Mustjõge ja selle lammiala – must tamm; jäälind; must lepp jms
- ✓ **Jaan Eilarti pontilise ja pontosarmaatilise elemendi, stepi päritolu taimede, Eesti flooras kodu**

Looduse õpperajad Viljandimaal ja Valgamaal
Helmut Hallemaa (2024)

AITÄH!

Helmut Hallemaa

Geograaf, ELKS liige

+ 372 513 1241

helmut.hallemaa@gmail.com

Viljandi maakond, Olustvere, 27.07.2024